

Săliștencele

CAP 1

Petrecerea lui Szilágyi la Făgăraș

„Dicționarul Localităților”, amintește Săliștea în următoarele două rânduri: „Săliște, jud. Sibiu, Plasa Săliște, 3750 loc. 1964 case, trib. Sibiu, jud. ocol. în loc.

Acu-s vreo cinci-șase sute de ani, pe vremea ocârmuirii Măriei Sale Mihail Szilágyi, nu s'ar fi putut scrie atâtea despre Săliște. Pe-atunci n'avea încă nici atâția locuitori, nici drum de fier, nici fir telegrafic, nici știubei de albine, nici corn de poștă.

Dar nimic din cele amintite nu-i ceea ce-i lipsia, precum nici azi „Dicționarul Localităților” nu bănuște ce are ea mai de preț.

Fusese odinioară ispravnic la Sibiu un om de încredere și pe vremuri părcălab al lui Ioan Huniade, unchișul Mihail Dotzi, care, fiind și conte de Sibiu, îi împlinea de sărg poruncile, adunând și trimețându-i fără zăbavă soldați din partea locului și de pe nesfârșitele lui moșii, pe care creșteau voinicii de Români ca brazii.

Era de ajuns să-l vestească Huniade: „Încă o mie de oameni, Mihai!” — și el inhăța cu arcanul și pe băețandri, numai să îplinească mie. Mult sânge mai cerea și papa! Pentru că aceste lupte erau urzite numai de Inalt Prea Sfinția Sa și, ca să se verse o ocă de sânge păgânesc, — se vărsa o jumătate de ocă de sânge de creștin. Papa spunea că e o treabă bună pentru Dumnezeu. Nu știu ce va fi zis însuși Dumnezeu despre ea, dar știu că din potopul de sânge vărsat, atât de îmbelșugat și de strămoșii noștri, nu s'a ales nimic, doar atât că de atunci și până azi, după orânduiala Inalt Prea Sfinției Sale, la toate bisericile de pe fața pământului se trag clopotele la amiază, pentru pomenirea izbânzii dela Belgrad. Căci tocmai în răscrucea amezii s'a întors lupta spre biruință. Doamne, cât de scump ne este acest dangăt de clopot, și cât de puțin ne vestește jertfa! Pentru că cine mai știe acuma în țările îndepărtate sau chiar aici în cutare văgăună de sat, că în dangătul clopotelor din miezul zilei, sufletul nostru jelește moartea străbunilor căzuți?

Și, precum vă spun, din aceste lupte nu știu să se fi izvodit vreun bine văzut. Despre binele nevăzut nu vă pot da nici o socoteală, de vreme ce el e în taina Domnului. Atât — ca să vă dau o pildă — că nici întâmplarea pe care vreau să v'o povestesc n'ar mai fi fost, fără aceste lupte.

Povestea începe cu toamna anului 1458, când Măria Sa, Guvernatorul Mihail Szilágyi cu toată strălucirea Curții sale era oaspele Voievodului muntean la Făgăraș.

Regii Ungariei obișnuiau anume, să dăruiască drept feud voevozilor munteni cetatea Făgărașului cu legământul ca ei să le ajute în schimb la luptele cu Turcii. Altele erau întocmirile Țării pe vremuri. Atunci ocârmuirea da din răspuneri altora, iar astăzi râvnește să stoarcă ea cât mai mult dela alții. Greu de spus, care-i cea mai bună socoteală. Căci odinioară, ca și-acum, toată lumea scotea ponoase stăpânirii.

Precum am spus, Szilágyi își petrecea vremea la Voievod, în cetatea Făgărașului, și de-acolo se repezia din când în când la vânatoare de capre în munții învecinați, a căror frumusețe era talmăcită de diacul Baltazar în mândră limbă latinească. Era un ținut minunat, bogat în sălbătăciuni și păstrăvi. Turmele de mistreți se coborau din munți peste ogoare, încât puteau fi vânați cu diumul, iar după capre se cățarau Domniile-Lor până la prăpastia fioroasă, la *Strunga dracului*, pe pripoarele de miazănoapte ale Negoifului.

Pretutindeni vânatul era îmbelșugat. Prin tufișul de smeură, care împânzea poala muntelui, trândăviau în toată bună vremea urșii. În luminișurile cu izvoare veneau cerbii sfioși să se adape. În pădure dese ca peria fâlfâiau găinușele și ieruncile, iar deasupra lor, în înaltul cerului, roteau în cercuri largi vulturii cenușii.

În câte-o zi cornurile de vânatoare amuțeau, gonacii se împrăștiau și sălbătăciunile se odihneau în văgăuni și în câmpurile de zăpadă, iar caprele puteau să se oglindească 'n voe în iezorul Grisov și în celelalte ochiuri de mare. Voievodul, pentru ca să mai schimbe, înțeția fel de fel de petreceri în cetatea Făgărașului, în cinstea oaspelui, care *suae ae-*

tatis oraculum fuit. Dintr'o parte, ca unchiu al tânărului crai, căruia i-a făcut rost de-o coroană, și dintr'alta ca tutor, în mânile lui se 'nodau hățurile puterii. O singură vorbă-i zbură din gură 'n gură, că dreptatea e bună și frumoasă, dar cine are puterea în mână, n'are nevoie de ea.

Ce-i dreptul, nici nu s'a prea prăpădit el cu firea de dragul dreptății, dar era om de ispravă, plăcut, bun ca pâinea, cu toate că aprig la mânie. Orânduilele lui purtau pecetea unei firi îndărătnice și iuți, precum și a omului deșert, lacom de măriri, însă tot în ele se oglindea și înțelepciunea de ocârmuitor.

Nici în toiu petrecerii nu-și uită de îndatoririle de cap al țării. În zori ascultă slujba părintelui Ambrozius, după care primi petiționari și delegații, află noutățile crainicilor descălecați dela Buda și-i trimise înapoi cu înștiințări și cu porunci. În vremea aceea a domni nu însemna numai a-ți iscăli plictisit

Feminae Szelistyaenses supplicant viros a rege

numele; câte-o întâmplare mai veselă înviora monotonia treburilor prea mohorâte.

O așa întâmplare veselă a fost când vornicul Alexandru Benedek aduse veste că o delegație de femei cere audiență.

— Ce fel de femei? — întrebă guvernatorul.

— Din Săliște — răspunse curteanul.

— Unde-i Săliștea asta?

— Pe moșia mea — răspunse tânărul George Dotzi, contele proaspăt numit al Făgărașului, care se nimerea de față între magnați, îmbrăcat în negru din creștet până 'n tâlpi, căci își jelea părintele răposat la Rusalii.

— Lasă-le să intre — încheie vorba guvernatorul, le vom asculta cererea cu atât mai vârtos că sunt de pe moșia frățiorului Dotzi.

Intrară vreo zece, douăsprezece românce, largi în spete și voinice, îmbrăcate de sârbătoare, cu cămăși cu alțițe, cu capete înfășurate în basmale tivite cu mărgelile de sticlă scilpitoare. Nu erau nici prea tinerele, nici prea frumusele, ci — vorba lui Paul

Bánffy — nu erau de lăpădat la vreme de nevoie.

Una, poate cea mai în vârstă, cu numele Măriuca, se opri băț în fața guvernatorului, se aruncă în genunchi și vorbele începură a-i curge ca meiu din sacul spart.

Guvernatorul își încrucișe brațele pe piept și-o ascultă cu răbdare, schimbând mereu din picioare; dar dela o vreme i se urî și se întoarse la tâlmăciu:

— Bine, bine, să isprăvească odată și să-mi tâlmăcești ce mi-au adus?

Era 'n obiceiul delegațiilor să aducă daruri. Fără îndoială că unui stăpân atât de puternic îi aduceau rarități: miel cu două capete, bani sau vase antice, sau vreun știulete uriaș de porumb, de minune prin partea locului, într'un cuvânt vreo atenție măgulitoare.

— Ridică-te, femeie fără minte, și să nu mai aud o vorbă! — se răsti tâlmăciul la Măriuca și se întoarse către guvernator:

— Femeile n'au adus nimic; cer.

— Ce?

— Să le dea Măria Ta bărbați.

— Ce, și-au pierdut mințile? izbucni guvernatorul.

— Femeile spun că, până au avut, n'au fost nici ele zgârcite față de rege, care a cerut mereu soldați, așa că n'a mai rămas în Săliște nici picior de băețandru. Satul e locuit astăzi numai de femei. Singurii bărbați ce-au mai rămas sunt popa și țârcovnicul, dar și aceștia-s cu un picior în groapă. Ele și-au împrumutat numai bărbații și-acum să-i dai Măria Ta înapoi, iar dacă nu-i mai ai, că au pierit în lupte, să le dai în schimb alții, pentru că o mână spală pe cealaltă și, dacă regele mai vrea soldați din Săliște, fără îndoială că mai întâiu trebuie să se nască. Prin urmare...

Szilágyi întrerupse tâlmăcirea râzând cu hohot:

— Măi, măi! Da, sigur! (Și iar răsede-l pridi-diră lacrimile). Le trebuie bărbați! Pe legea mea, dar știi că au haz?! Și-acestea-s femeile tale, Gheorghie? La grea strămoare or fi ajuns! Dar unde ești? Nu te-ascunde! Hai, răspunde, Dotzi!

Dotzi se îndreptase rușinat către fereastră, parcă ar fi privit împrejurimile, dar la întrebările guvernatorului se 'ntoarse:

— Ce-i dreptul, Prea Milostive, — o 'ncurcă el — răposatul întru Domnul, Părintele meu, a cam pustiit bărbații trimițându-i în oștirile Stăpânului nostru de fericită pomenire Ioan Huniade, încât ogoarele de pe moșia mea au înțelenit și mie nu-mi mai aduc nici un fel de venit. Prea Milostive, nici eu n'am bărbați, dar nu mă plâng.

— Adică trăești în belșug de femei — răsede guvernatorul înveselindu-se. Sigur, n'ai de ce te plânge, ștregarule.

Magnații zâmbiră cu toții, uitându-se cu ochi poficioși la româncele, care, prinzând și ele inimă, râdeau. Numai diacul Balthasar, fraged la chip ca roua, își aplecă rușinat ochii, când înregistră, potrivit obiceiului, aplecat asupra procesului verbal, do-

rința petiționarelor, încondeind mai întâiu un *F* inițial înflorit, din călimara cu cerneală roșie ce-i atârna la gât. Celelalte litere le adaoase cu alt condeiu înmuiat în călimara cu cerneală neagră :

„*Feminae Szelistyaenses supplicant viros a rege*”. (Femeile din Săliște cer bărbați dela rege).

În acest timp începu să sune clopotul din foisorul cetății și un aprod intră să vestească pe Szilágyi că mâncarea e gata și să-l întrebe dacă dorește să mănânce numaidecât sau mai târziu? Căci la o gazdă cu atâta vază cum era voevodul, pentru un așa potentat, fierbeau pe-atunci mai multe rânduri de mâncări. Dacă Szilágyi răspundea că încă nu i-e foame sau că are treabă, mâncările pregătite erau date fără zăbavă la o parte sau erau împărțite săracilor și bucătarii cu ajutoarele și tot felul de supraveghetori de frigări se suflecau să toarne alt rând de mâncare. Iar dacă prea puternicul oaspe socotia că-i timpul potrivit pentru masă, clopotul mai suna odată și în castel se isca un ade-vărat furnicar : Camerierii, lacheii dela sofragerie, chelarii se repeziau în toate părțile. Țigani se cățărau la galerie cu ceterle și cu țambalele, maeștrii de tir se înfingeau la treascurile dela poartă încărcate cu iarbă de pușcă, să le sloboadă când se așează guvernatorul la masă ; las' să se audă în tot ținutul și să simtă și pământul că Măria Sa binevoește să-și însușească roadele lui, că ori și cum, aceasta-i mare cînte pentru el, părintele tuturor.

Szilágyi se gândi puțin și la el și părându-i-se c'ar simți așa un fel de gol în stomac, făcu semn aprodelui că pot pune masa și începu să scurteze istoria.

— Femeile — se îndreptă el către judele curții — au un pic de dreptate. Din când în când li s'ar putea trimite așa câte-o fărâma din soldații invalizi fără cămin sau din prizonierii cari nu-s de nici un folos.

Prin urmare, tâlmăcește-le d-ta că le împlinim dorinta. (Ii plăcea să vorbească la pluralul maiestății). Și mai întrebă-le— adăugă zâmbind — cam de câți oameni ar avea trebuință?

Diacul Balthazar notă cu râvnă, după rezumatul plângerii, și hotărîrea : *Guvernator promisit*” (Guvernatorul a făgăduit).

Judele tâlmăci femeilor :

— Femei dela Săliște ! Prea Milostivul nostru stăpân, Măria Sa guvernatorul, binevoește în bunătaatea sa, să vă îplinească rugămintea și vă întrebă, de câți bărbați aveți trebuință ?

Când auziră răspunsul, isbucniră în chiote de

bucurie și tăbăriră în genunchi pe guvernator căutând să-i sărute tivul hainei de culoarea vioarei, după obiceiul timpului.

— Stați ! *Caris mater ! se răzoi judele*. La o parte ! Vreți să vă ștergeți balele de haina guvernatorului ? Sculați-vă și spuneți de isnoavă câți bărbați vă trebuie și-apoi să vă ia dracul !

Femeile săriră în picioare, se strânseră ca un cârd de găște și începură sfatul. La început șoșăiră, și apoi se ciorovăiră din ce în ce mai vioiu, încât pe-aci, să se apuce de coade.

— Încă nu v'ăți înțeles ? — le zori Alexandru Benedek. — Ia să vedem, câte suflete sunt în sat ?

— Trei sute.

— Dar între acestea sunt și bărbați ?

— Popa, țarcovnicul și câțiva băețandri necopți.

— Așa dar, câți bărbați vreți ?

Cea mai în vârstă, capul delegației, Măriuca, își încruntă sprâncenele par'că s'ar fi gândit adânc, duse mâna la inimă și grăi :

— Trei sute, domnule, de fiecare suflet câte unul !

— Nebunie ! — izbucni judele, doar în cele trei sute ați socotit și fetițele necoapte și babele.

— Fără 'ndoială.

— Dar atunci ar veni mai mult de-un bărbat pentru o femeie.

— Doamne sfinte ! — oftă o codană din rândul întâiu, cu părul ca pana corbului coborîndu-și ochii, rușinată.

— Și așa, mare năpastă ar fi asta ? întrepruse fără să-și dea seama o femeie cu ochii iscoditori și cu obrazii îmbujorați, cu fruntea plină de coșuri.

— O stăpâne, stăpânul nostru Alexandre Benedek, rase Măriuca licărindu-și dinții albi (vreo doi îi lipseau). Privește numai, câți bondari trăesc și dau țarcoale unui singur trandafir și n'au de ce se plânge, nici ei nici trandafirul.

— Femei, femei ! — le certă judele clătînând din cap. Mai gândiți-vă și la D-zeu și mai lăsați și voi. Nu fiți atât de neînduplecate că supărați pe Prea Milostivul și își schimbă făgăduiala.

Femeile o cam sfecliră și, la urma urmelor, se înțeleseră să le dea Măria Sa câți le va putea da, dar să-i dea de sârg.

COLOMAN MIKSZATH
din ungurește de Avram P. Todor

(urmează)

Desene de Demian